

قانون حساب جاری و قانون چک

محمدرضا رهبر

اشاره

مشکلات مربوط به چک بی محل و آمار روزافزون زندانیان چک بحث‌های فراوانی را برانگیخته است و مطبوعات مهم کشور نیز مقالات متعددی را به آن اختصاص داده‌اند.

با آنکه با تصویب مقررات مختلف و برخی قوانین، کوشش شده است تا برای این معضل در حال گسترش چاره‌اندیشی شود، با وجود این، باید اذعان داشت که قوانین و مقررات و طرح‌ها و لوایح پیشنهادی توانسته‌اند افزایش اضطراب آور آنرا - چه از لحاظ تعداد چک‌های برگشتی و چه از نظر مشکلات دولت و آمار روبه تزاید زندانیان - متوقف سازند.

طرح پیشنهادی برای «قانون حساب جاری و قانون چک» که با استفاده از تجربیات سایر کشورها و جمع‌آوری نقطه‌نظرات کارشناسان تهیه شده، کوششی است جدید در راه‌گره‌گشایی از این مشکل که با توجه به واقعیات زیر تهیه و تدوین شده است:

۱- اینکه در سطح کشور بیش از ۷۰ میلیون حساب جاری وجود دارد و تعداد چک‌های صادر شده در سال بالغ بر ۲۰۰ میلیون برگ می‌باشد، لکن متأسفانه یک قانون جامع حساب جاری در کشور وجود ندارد، لذا سعی شده است نسبت به تهیه و تنظیم یک قانون جامع و کامل حساب جاری که «مادرجک» محسوب می‌شود، اقدام شود، به طوری که مقررات مربوط به انواع حساب جاری مانند حساب جاری عادی - حساب جاری ارزی - حساب جاری مشترک - حساب جاری بدهکار - حساب جاری کارمندی - حساب جاری اعتباری، مقررات و قوانین مورد نیاز مانند شرایط توقیف حساب جاری، استفاده از کارت‌های هوشمند و الکترونیکی، نحوه افتتاح حساب جاری برای شرکت‌های دولتی و غیردولتی، انسداد حساب جاری، فوت صاحب حساب، مدت حساب جاری، نحوه ارتباط بانک با مشتری حساب جاری و برعکس، وضعیت مالیاتی سپرده قانونی حساب جاری، شرایط عمومی حساب جاری و غیره ... را دربرگیرد، و از پراکندگی مقررات و قوانین مربوطه و تصمیم‌گیری‌های سلیقه‌ای جلوگیری بعمل آورد.

۲- یکی از ویژگی‌های مهم این طرح، تعدیل و تغییر در مجازات‌های مندرج در ماده ۷ و ماده ۱۰ و ماده ۱۳ قانون فعلی می‌باشد، به نحوی که مجازات زندان که مشکلات عدیده‌ای را برای زندانیان و دولت به همراه داشته، به مجازات‌های دیگری مانند محروم شدن صادرکننده چک بلامحل از برخی حقوق خاص از جمله توقیف اموال، ممنوع‌الخروج شدن،

ممنوع‌المعامله شدن، ممنوع‌الحساب بانکی شدن یا ممنوعیت در اخذ یا تمدید پاسپورت و گواهینامه و غیره، تغییر می‌یابد و با اعمال این مجازات‌ها هم مشکل کفیری فعلی قانون چک بازنگری می‌شود و هم به سبب جرایمی که دادگاه در چارچوب مجازات‌های فوق تعیین می‌کند، اهمیت چک بیشتر از گذشته مورد توجه قرار می‌گیرد.

۳- در این طرح به جای آنکه بانک‌ها ناچار شوند چک مشتری خود را تضمین کنند یا وثیقه ملکی برای افتتاح حساب جاری بگیرند یا سایر محدودیت‌ها مطرح باشد، چگونگی اطلاعات و استفاده از خدمات شرکت‌ها و سازمان‌های خصوصی تأیید کننده چک و اعتبار مطرح می‌شود، به طوری که حمایت از تأسیس شرکت‌های تأیید کننده چک (Check Verify) همانند سایر کشورهای پیشرفته مورد توجه قرار گرفته است.

۴- در این پیش‌نویس، انواع دسته چک (با رنگ‌ها و تعداد برگ‌های متفاوت و حد مبالغ قابل صدور) برای انواع مشتریان (از لحاظ اهلیت و اعتبار) مورد توجه قرار گرفته و روی هر برگ چک قید می‌شود که «تضمین این چک صرفاً اعتبار صادرکننده آن است.» مسلماً این امر موجب می‌شود که اشخاص به هنگام دریافت چک به اعتبار و اهلیت مشتری آگاهی پیدا کنند و به طور کلی، امر آموزش منبررات چک برای صادرکننده و دریافت‌کننده چک مورد نظر می‌باشد.

۵- نحوه احراز هویت و تشخیص صلاحیت و اهلیت متقاضی و معرف حساب جاری نیز مورد عنایت قرار گرفته و محدودیت‌های مربوط به چک‌های تضمینی، وعده‌دار، بدون تاریخ و غیره با عنایت به عرف و مقبولیت آن‌ها در جامعه، مورد بازنگری قرار گرفته است.

و از همه مهمتر اینکه تصویب این قانون موجب هیچگونه بار مالی بر دوش دولت نخواهد بود.

در پایان باید اذعان کرد که این طرح ممکن است دارای نقایص متعددی باشد و تنها با رهنمودهای مسوولان و کارشناسان بانکی و حقوقی قابل تکمیل خواهد بود.

فصل اول - قانون حساب جاری

ماده ۱- حساب جاری، حسابی است که براساس تفاهم بین اشخاص و بانک افتتاح می‌شود و بانک ملزم به پرداخت وجه چک‌هایی است که صادرکننده در حسابی که عهده آن حساب چک صادر نموده، وجه کافی دارد.

ماده ۲- بانک‌ها مکلفند در هنگام افتتاح

حساب جاری برای اشخاص، مشخصات کامل شناسنامه و همچنین نشانی کامل محل کار و سکونت آنان را براساس مدارک لازم، دریافت و پس از احراز هویت و حصول اطمینان، در کارت‌های مربوطه درج نمایند.

ماده ۳- اشخاصی که متقاضی افتتاح حساب جاری هستند، می‌بایستی دو نفر معرف معتبر داشته باشند و معرف‌ها می‌بایستی در یکی از بانک‌های کشور دارای حساب جاری باشند و امضای آنان مورد گواهی بانک قرار گیرد.

ماده ۴- بانک‌ها می‌توانند پرداخت وجه چک‌های حساب جاری را که تا مبلغ معینی صادر می‌شود، تضمین کنند و در صورت بی‌محل بودن چک، وجه آن را بپردازند.

ماده ۵- اختیار افتتاح حساب جاری برای اشخاص به منظور تجهیز منابع مالی و تسهیل در امور پرداخت‌ها و دریافت‌ها و مبادلات و معاملات صرفاً برای بانک‌ها مجاز شناخته می‌شود و هیچ سازمان و مؤسسه دیگری حق افتتاح حساب جاری برای اشخاص را ندارد.

تبصره - مؤسسات مالی و اعتباری می‌توانند با پیشنهاد بانک مرکزی و با تصویب شورای پول و اعتبار، نسبت به افتتاح حساب جاری برای اشخاص اقدام نمایند.

ماده ۶- به حساب‌های قرض‌الحسنه جاری هیچگونه سودی تعلق نمی‌گیرد.

ماده ۷- بانک‌ها موظفند در مورد گشایش حساب جاری به نام شرکت‌ها، مدارک ثبتی و قانونی و دارندگان حق امضای مجاز را بررسی و اطمینان حاصل نمایند که شرکت به صورت قانونی به ثبت رسیده باشد.

ماده ۸- بانک باید هویت و شخصیت اعتباری و اهلیت متقاضیان افتتاح حساب جاری را مورد توجه قرار دهد.

ماده ۹- بانک‌ها می‌توانند نسبت به افتتاح حساب جاری مشترک اقدام نمایند.

ماده ۱۰- چنانچه صاحب حساب جاری یا یکی از صاحبان حساب مشترک فوت نماید، مادامیکه اطلاع کتبی به بانک نرسیده باشد و چک‌های صادره عهده حساب مربوطه پرداخت شده باشد، هیچگونه مسوولیتی متوجه بانک نخواهد بود.

ماده ۱۱- بانک‌ها می‌توانند پرداخت وجه حساب جاری را از طریق بکارگیری دستگاه‌ها و کارت‌های الکترونیکی هوشمند انجام دهند.

ماده ۱۲- هر بانک در مقابل خسارتی که در اثر عملیاتش متوجه مشتریان می‌شود، در صورت شکایت مشتری مربوطه و صدور حکم قضایی، ملزم به جبران خسارت خواهد بود.

ماده ۱۳- استرداد اصل سپرده قرض الحسنه حساب جاری توسط بانک تعهد و تضمین می شود و بانکها مکلفند اصل سپرده های قرض الحسنه را مسترد نمایند.

ماده ۱۴- سپرده های جاری جزو منابع بانک محسوب می شوند.

ماده ۱۵- به سپرده های جاری هیچگونه سودی تعلق نمی گیرد، ولی بانکها می توانند از روش های تشویقی مندرج در ماده ۶ قانون عملیات بانکی بدون ربا (فصل دوم تجهیز منابع پولی) استفاده نمایند.

ماده ۱۶- افتتاح حساب جاری برای مؤسساتی که فاقد شخصیت حقوقی می باشند، جایز نیست. در این صورت، حساب باید برای صاحبان مؤسسه گشایش یابد.

ماده ۱۷- افتتاح حساب برای اشخاص صغیر و

سقیه ممنوع است و افتتاح حساب جاری از طرف وکیل نیز در صورتی مجاز شناخته می شود که چنین اختیاری به وکیل اعطا شده باشد.

ماده ۱۸- در افتتاح حساب جاری مشترک باید وضعیت حق برداشت مشخص شود.

ماده ۱۹- توقیف حساب جاری فقط توسط مراجع مربوطه خواهد بود، لکن بانک حق دارد در هنگام توقیف حساب، وجوه بستانکاری سررسید شده خود را از حساب مشتری برداشت نماید.

ماده ۲۰- با بستن حساب جاری، قرارداد افتتاح حساب پایان می یابد و این حساب ممکن است با اقدام هر یک از طرفین، بانک و دارنده حساب با اعلام قبلی بسته شود.

ماده ۲۱- بانک می تواند نسبت به افتتاح حساب جاری برای مدت محدود یا نامحدود اقدام

مشکلات مربوط به چک بی محل و آمار روزافزون زندانیان چک، بحث های فراوانی را برانگیخته است.

نماید.

ماده ۲۲- با فوت صاحب حساب یا ورشکستگی و انحلال شرکت، حساب جاری بسته می شود و باید نسبت به تسویه حساب مبادرت نمود. در این صورت، وجه چک هایی که قبلاً صادر شده است، پرداخت می شود.

ماده ۲۳- بانکها موظفند حداقل سه ماه یکبار صورتحساب دارنده حساب جاری را به نشانی مشتری که اعلام نموده است، ارسال دارند تا وی بتواند عندالمطالبه نظر خود را اعلام دارد و چنانچه اشتباهی در صورت حساب باشد، مشتری باید مراتب را به بانک اعلام نماید.

ماده ۲۴- بانکها می توانند علاوه بر افتتاح حساب جاری به صورت عادی، نسبت به افتتاح انواع حساب های دیگر از جمله حساب جاری مسدود، حساب جاری ارزی، حساب جاری بدهکار (Over Draft)، حساب جاری بدون دسته چک و حساب جاری اعتباری (اعتبار در حساب جاری) اقدام نمایند. تبصره - آیین نامه مربوط به افتتاح حساب جاری اعتباری و حساب جاری بدهکار با تایید بانک مرکزی و تصویب شورای پول و اعتبار تهیه خواهد شد.

ماده ۲۵- نرخ سپرده

قانونی برای حساب جاری توسط بانک مرکزی و مصوبات شورای پول و اعتبار تعیین می شود و این نرخ می تواند برای بانک های مختلف و مؤسسات مالی و اعتباری متفاوت باشد.

ماده ۲۶- افتتاح حساب

جاری ریالی و ارزی به

نام اشخاص حقیقی و حقوقی خارجی مقیم ایران (دارندگان جواز اقامت معتبر در کشور) بلامانع است. نحوه افتتاح و نگهداری و استفاده از حساب طبق شرایط کلی جاری و با تایید شورای پول و اعتبار می باشد.

ماده ۲۷- افتتاح حساب جاری ریالی و ارزی

برای وزارتخانه ها، دستگاه های دولتی و شرکتها با اجازه بالاترین مقام اجرایی خواهد بود.

ماده ۲۸- افتتاح حساب جاری برای اشخاص -

به استثنای کارکنان دولت - نیاز به دو تن ضامن یا معرف خواهد داشت که در یکی از بانکها، دارای حساب جاری بوده و مورد قبول بانک باشند.

ماده ۲۹- حساب های جاری - بدون توجه به

مبلغ - که ظرف سه سال کارکردی نداشته باشند،

مسدود شده و موجودی آن‌ها به حساب مانده‌های مطالبه نشده بانک‌ها منتقل می‌شود، لکن پرداخت وجه چک‌ها تا اتمام دسته چک در صورت داشتن موجودی، از حساب مانده‌های مطالبه نشده انجام می‌پذیرد. برداشت بانک از حساب جاری مسدود شده بابت کارمزد خدمات و هزینه‌های مربوطه مطابق با تفرقه‌ای که بانک مرکزی تعیین می‌کند، بلامانع خواهد بود.

ماده ۳۰- بانک‌ها موظفند نسبت به جمع‌آوری اطلاعات مربوط به تعهدات اشخاص حقیقی و حقوقی اقدام نمایند و در این مورد می‌توانند از خدمات مؤسسات خصوصی و شرکت‌های تایید کننده چک (Check Verify) استفاده نمایند.

تبصره - بانک‌ها باید از تأسیس شرکت‌ها و مؤسسات خصوصی تایید کننده چک و اعتبار مشتریان حمایت نمایند.

ماده ۳۱- شرایط عمومی افتتاح حساب جاری در چارچوب این قانون توسط بانک مرکزی تعیین و به کلیه بانک‌ها ابلاغ می‌گردد.

ماده ۳۲- به منظور رفع اشکال اساسی در رسیدگی به پرونده صادرکنندگان چک‌های بلامحل، لازم است بانک‌ها در احراز نشانی محل کار و سکونت مشتریان و تلفن‌های آنان دقت لازم را معمول دارند و تاییدیه‌ای مبنی بر صحت نشانی معرفی شده با ارایه جواز کسب، اسناد مالکیت، یا اجاره‌نامه محل کار و سکونت، کارت بازرگانی، قبوض عوارض و مالیات، قبض آب، برق، تلفن، گاز مطالبه شود.

ماده ۳۳- افتتاح حساب قرض‌الحسنه جاری برای اشخاص حقوقی منوط به رؤیت مدارک لازم از قبیل اساسنامه، شرکتنامه، آگهی روزنامه رسمی و صاحبان امضاهای مجاز می‌باشد.

ماده ۳۴- سپرده‌های جاری اشخاص مشمول مالیات نخواهد بود.

فصل دوم - قانون چک

ماده ۱- تعاریف:

۱- چک عادی، چکی است که اشخاص عهده بانک‌ها به حساب جاری خود صادر می‌کنند و دارنده آن تضمینی، جز اعتبار صادرکننده آن ندارد.

۲- چک تایید شده، چکی است که اشخاص عهده بانک‌ها به حساب جاری خود صادر می‌کنند و توسط بانک محل محال علیه پرداخت وجه آن تایید می‌شود.

۳- چک تضمین شده، چکی است که توسط بانک به عهده همان بانک به درخواست مشتری صادر می‌شود و پرداخت وجه آن توسط بانک تضمین می‌شود.

۴- چک مسافرتی، چکی است که توسط بانک صادر می‌شود و وجه آن در هر یک از شعب آن بانک یا توسط نمایندگان و کارگزاران آن پرداخت می‌گردد.

۵- چک بین بانکی، چکی است که بانک‌ها به عهده یکدیگر صادر می‌کنند، مانند چک‌های رمزدار بین بانکی.

ماده ۲- چک‌های صادره عهده بانک‌ها و مؤسسات اعتباری در حکم سند رسمی لازم‌الاجرا می‌باشند.

ماده ۳- صادرکننده چک باید در تاریخ صدور، معادل مبلغ چک در بانک محل محال علیه محل (نقد یا اعتبار قابل استفاده) داشته باشد و نباید تمام یا قسمتی از وجهی را که به اعتبار آن چک صادر کرده، به صورتی از بانک خارج نماید یا دستور عدم پرداخت وجه چک را بدهد و نیز نباید چک را به صورتی تنظیم نماید که بانک به عللی از قبیل عدم مطابقت امضا یا قلم خوردگی در متن چک یا اختلاف در مندرجات چک و امثال آن، از پرداخت وجه چک خودداری نماید. هر گاه در متن چک شرطی برای پرداخت ذکر شده باشد، بانک به آن شرط ترتیب اثر نخواهد داد.

ماده ۴- هر گاه وجه چک به عللی از علل مندرج در ماده ۳ پرداخت نگردد، بانک مکلف است در برگ مخصوصی که مشخصات چک و هویت و نشانی کامل صادرکننده در آن ذکر شده باشد، علت یا علل عدم پرداخت را صریحاً قید و آن را امضا و مهر نموده و به دارنده چک تسلیم نماید.

در برگ مزبور باید مطابقت امضای صادرکننده با نمونه امضای موجود در بانک (در حدود عرف بانکداری) و یا عدم مطابقت آن از طرف بانک تصدیق شود.

بانک مکلف است به منظور اطلاع صادرکننده چک فوراً نسخه دوم این برگ را به آخرین نشانی صاحب حساب که در بانک موجود است، ارسال دارد. در برگ مزبور باید نام و نام خانوادگی و نشانی کامل دارنده چک نیز قید گردد.

ماده ۵- در صورتی که موجودی حساب صادرکننده چک نزد بانک کمتر از مبلغ چک باشد، به تقاضای دارنده چک، بانک مکلف است مبلغ موجود در حساب را به دارنده چک بپردازد و دارنده چک با قید مبلغ دریافت شده در پشت چک و تسلیم آن به بانک، گواهینامه مشتمل بر مشخصات چک و مبلغی که پرداخت شده، از بانک دریافت می‌نماید. چک مزبور نسبت به مبلغی که پرداخت نگردیده، بی‌محل محسوب شده و گواهینامه بانک در این مورد برای دارنده چک جانشین اصل چک خواهد بود.

در مورد این ماده نیز بانک مکلف است اعلامیه مذکور در ماده قبل را برای صاحب حساب ارسال خواهد شد.

نماید.

ماده ۶- بانک‌ها مکلفند در روی هر برگ چک نام و نام خانوادگی صاحب حساب را قید نمایند.

ماده ۷- هر کسی مرتکب تخلف مندرج در ماده ۳ گردد، حسب نظر دادگاه به یک یا هر کدام از مجازات‌های ذیل محکوم خواهد شد:

الف - توقیف اموال و جزای نقدی.

ب - ممنوعیت در افتتاح حساب (ممنوع الحساب).

ج - ممنوعیت در انجام معامله (ممنوع المعامله)

د - ممنوعیت در خروج از کشور (ممنوع الخروج).

ه - ممنوعیت در اخذ یا تمدید پاسپورت و گواهینامه.

تبصره - در صورتیکه چک کارمندان دولت برگشت بخورد و رضایت شاکی فراهم نشود، موضوع در کمیسیون تخلفات سازمان متبوع نیز مطرح خواهد شد.

ماده ۹- در صورتی که صادرکننده چک قبل یا بعد از تاریخ شکایت، وجه چک را نقداً به دارنده آن پرداخته باشد یا با موافقت شاکی خصوصی ترتیبی برای پرداخت آن داده باشد، قابل تعقیب و مجازات نیست.

ماده ۱۰- هر کس با علم به بسته بودن حساب بانکی خود میادرت به صدور چک نماید، به پرداخت جزای نقدی معادل یک چهارم میزان کسر موجودی و حداکثر تا ۳۰ میلیون ریال و عدم دریافت دسته چک از بانک‌ها و مؤسسات مالی و اعتباری به مدت سه سال محکوم خواهد بود.

ماده ۱۱- هر کس در ارقام چک دست ببرد یا با مواد شیمیایی متن آنرا تغییر دهد، به مجازات‌های قانونی که در مورد جاعلان اسناد تعیین شده است، محکوم خواهد شد.

ماده ۱۲- امضای ظهننویسی چک‌ها هیچگونه مسوولیتی را برای ظهننویسان در برنخواهد داشت.

ماده ۱۳- بانک‌ها موظفند در روی هر برگ چک عبارت «این چک، تضمینی جز اعتبار صادرکننده آن ندارد» را درج نمایند و دریافت کننده چک می‌تواند از خدمات مؤسسات خصوصی تایید چک و اعتبار استفاده نماید.

ماده ۱۴- فرم، اندازه و نوع کاغذ دسته چک بانک‌ها و مؤسسات اعتباری باید با تایید بانک مرکزی باشد.

ماده ۱۵- هر کس مرتکب جعل چک شود یا مندرجات چک را به منظور سوءاستفاده و کلاهبرداری تغییر دهد، به حبس تعزیری از شش ماه تا دو سال و حسب مورد، به جزای نقدی و جبران خسارت محکوم خواهد شد.